

LA

VILA

Número 2 - Maig 2001

Associació Cultural Socarrats de Vila-real

**Entrevista amb la
Socarrada Major 2001
Isabel-Clara Simó**

Articles d'opinió i crítica de llibres

El joc de pilota valenciana

Viatges: Xàtiva, la socarrada

Activitas de l'Associació Cultural Socarrats

Concert de Nadal 2000 a càrrec
d'Hèctor Delgado Fausto

(((Sopar Socarrada Major 2001

Agermanament amb Riudoms
12 de gener de 2001

L'aparició del núm. 2 de LA VILA significa una fita molt important per la Junta de l'Associació. Després de tres anys d'activitats i la importància de l'organització dels sopars de lliurament de les edicions 1998, 1999, i 2000 del *Premi Socarrat Major*, la revista suposa un mirall de la realitat tant de Vila-real com de la pròpia Associació, el reflex de les inquietuds i activitats vers la nostra llengua i cultura. Gràcies a aquest testimoni, en el temps sempre romandrà la nostra humil aportació a la cultura i tradicions del poble. A més també hem iniciat campanyes com la de protecció del magatzem de Cabrera, en certa manera coronada amb èxit amb la instància que la Conselleria va dirigir a l'Ajuntament, recomanant la seua protecció integral, o també amb la declaració per la Conselleria d'Urbanisme de zona de protecció especial de la Zona Centre de Vila-real, o l'inici d'un altra que feia referència al nom del poble "*El nom és únicament Vila-real*" i que vam deixar, quan estàvem a punt d'encetar la recollida de signatures, davant de la presentació d'una moció per part d'un grup polític. O la darrera, que ens hem adherit al Casal Jaume I, per la protecció de la zona de la Sèquia Major, principalment a l'alçada del carrer Solades.

Moltes activitats que amb la participació fidel de socis i simpatitzants han consolidat l'A.C. Socarrats. La Junta formada per Vicent Goterris, Carme Chorva, Maribel Castillo, Vicent Pardo, Paco Isern, Fernanda Díaz, Anna Àngeles i jo mateix, us agraïm la vostra ajuda i fidelitat. Us encoratgem a tots a seguir la mateixa línia pel bé del futur de la nostra llengua i cultura.

Signat: J. Vicent Cerdà Navarro
President A. C. Socarrats

Solades, verd integral.

Fins fa poc, hom deia que a Vila-real no calien jardins perquè tot el terme era un gran pulmó vegetal. Era quan la vila encara no fumava i les seues deposicions, que recollia la fila Valera, de tan orgàniques com eren servien d'adob als tarongers. Ara encara, a cada primavera ens arriba la delicada flaire de tarongina que ompli l'aire ja no tan pur de La Plana.

Però dels seixanta ençà hem sofert una fortíssima reducció de l'espai agrari i un procés de degradació ecològica paral·lel al creixement industrial, a la clamorosa imprevisió dels polítics i la desmesurada ambició empresarial. El resultat ha estat un augment injustificat de la contaminació: posar els diners i els mitjans per evitar-la, a més d'una obligació legal i un deure cívic, representa per als qui han fet diners a cabassos poc més que la xocolata del lloro.

Les empreses han sorgit com bolets un poc pertot arreu, barrejades amb barris obrers o a la vora d'urbanitzacions residencials, sense ordenació prèvia o molt escassa, seguint i aprofitant camins i carreteres que no havien estat pensats per suportar un fenomen econòmic tan gran, tan profund i tan llarg sense les infraestructures adients. Això ha dut el desgavell urbà perifèric i la degradació constant de la qualitat de vida de tot el veïnat.

De les antigues partides, Cap de Terme i part del Pla Redó van decidir fer el seu arròs a banda, mentre el Madrigal s'urbanitzava per lliure i, com Pinella, es veia afectat per una ubicació fabril en bona part espontània i caòtica. L'Horta semblava intocable. Però a Caranyena que deien els vells, modern subjecte passiu d'una greu contaminació química, ha començat de poca l'assalt dels voltors especulatius. Ho ha estat com a resultat de favoritismes polítics, subordinació edilícia i desvergonyiment de qui, presumint de cosmopolita i fent del dret a l'educació un negoci privat, entrà comprant solars a preu de terra agrícola com una bacona en un tarongerar.

Ara la intromissió urbanística fora de PGOU hi sembla consolidada amb la ubicació de l'hospital de La Plana. I, coneixent la tropa i amb l'actual fam de terra edificable, això no hi ha qui ho pare.

Com estaria lleig per un ajuntament que es diu democràtic permetre d'emmerdar-ho tot alhora, i en funció del valor agrari, mediambiental i salutífer de l'àrea, confiem que, en un ja inajornable pla de protecció integral de les zones agrícoles del terme que encara tenen solució, es contemple la partida de les Solades sencera, més enllà de la via i la N-340 i des del Millars a la mateixa carretera de Borriana com a límit sagrat i intangible, com un pulmó verd que ens permeta seguir respirant una mica el segle que encetem. En el ben entès que cap corporació, ni de dretes ni d'esquerres, hauria de tolerar mai cap infraestructura viària -autovia, AVE o ocell negre-, industrial o d'altra mena entre la ciutat i la mar, que pugui malmetre la zona o ens allunye de Borriana.

I en això cal estar d'acord amb la ciutat germana. És un tema vital per a tots.

A PROPÒSIT

Índex

Articles d'opinió

Santiago Vilanova,
Rosanna Cantavella,
Josep Pasqual Gil

Pàgines **4-5**

El mapa verd de Vila-real

Miquel Notari

Pàgina **6**

Dones i joves

Isabel-Clara Simó

Pàgina **7**

Crítica de llibres

Enric Portalés

Pàgina **8**

Entrevista amb Isabel-Clara Simó

Socarrada Major 2001
Isabel Marín

Pàgines **9-12**

El joc de la pilota valenciana

Anna Àngeles i Sos

Pàgines **13-15**

Olla de carabassa

Isabel Marín

Pàgina **16**

Cercavila

Corconet

Pàgina **17**

El racó del viatger Xàtiva la socarrada

Josep Pasqual Gil

Pàgines **18-19**

Edita:
Associació Cultural
Socarrats

Mai no han llegit Pla

Santiago Vilanova

"Si algun dia tinc temps, escriuré un llibre que es titularà: **El que el món deu al particularisme**. Aquest llibre estarà destinat a demostrar que les quatre cinquenes parts de les ciutats d'Europa que tenen cara i ulls són un producte del més pur, exclusiu, limitat i venerable esperit local"

Qui això escriu és Josep Plà; i ho escriu en un dels més deliciosos llibres que li conec -"Cartes de lluny", 1928 - Pareu atenció en allò que diu: les coses més belles són un producte de l'esperit local. D'Aigües Mortes a Praga, de Praga a Bruges, de Bruges a Morella i de Morella a Venècia, de Venècia a València, Europa presenta un seguit de construccions vivents d'una noblesa considerable deguda pura i simplement al particularisme més estret.

I nosaltres, què tenim? Començarem per canviar un quadrant de la Plaça dels Porxes, i construirem allí un Ajuntament, que més endavant endrerrocàrem. Cremàrem l'Església de Sant Pasqual, enderrocàrem l'antic Convent de Dominiques i més endavant la meravellosa església de la Sang de Crist. Amb una persistència per no conservar res d'antic que fa feredat tiràrem a terra el palauet de don Sebastián, humil si voleu, però tan nostre que alguna encara el serva en la memòria. I el tombàrem per situar-hi una sucursal bancària i, passats els anys, férem malbé la Torre Motxa, i algun dia tirarem a pla el Magatzem que "tant molesta als cotxes que volen anar depressa" i, si cal, deixarem perdre el Molí la Vila i no embellirem -o sí?- els caixers de la Sèquia Major.

I tot això no sols per obra i gràcia de gent incul-ta, amarada d'odi religiós. No. També hauran contribuït cognoms tan il·lustres com valencians, com ara Ferrer, Carceller o Font de Mora, genis de les lletres alguns d'ells, que escriuen poesia i prosa literària... això sí, sempre en castellà.

I, a poc a poquet, Vila-real esdevindrà una ciutat sense cara i sense ulls, una ciutat impersonal i opaca. Una ciutat com tantes i tantes altres arreu del continent... australià: sense història urbana.

I tot ho deurem a gent que seran molt cultes, això sí, però que en el moment de tenir responsabilitats polítiques mai -ai, las- no s'han aturat a meditar sobre el valor del particularisme. Gent aquesta que mai no ha llegit Pla.

La cua del peix i la integració lingüística

Rosanna Cantavella

És a la cua del peix. Només hi ha una client davant de mi, però està demanant un fum de coses. Ja ha comprat sépia, abadegets, sardines, clòtxines, i ara diu a la dependenta que li faça a talladetes un salmó de quatre quilos. Em gire a la dona que va darrere de mi, el xiquet de la qual ja està impacientant-se en el carret, i alce les celles. La dona somriu obertament. Quan, acabat el salmó, la client demana encara un parell de lluços sencers, m'apropo a l'altra dona per fer-li un comentari com: "Que tindrà un restaurant?" I és ella, però, qui em parla primer, i em diu, pronunciant amb una certa dificultat:

-Yo sólo quiero medio kilo de boquirones.

Em quede un moment parada, abans de contestar-li alguna cosa cortesa, perquè només en sentir-la parlar m'he adonat que la dona és magrebina. Si li arribe a dir la frase en valencià, pense, m'hauria entés a la primera? Per la seua forma de pronunciació, és evident que té poques ocasions de parlar altra llengua que no siga l'ajamí domèstica. El xiquet, per cert, que és molt xicotet, està parlant-me també, amb mitja llengua, en l'àrab familiar. Pense en el futur lingüístic del xiquet; si no canvien les coses, ell aprendrà perfectament castellà a l'escola, i també hi rebrà classes de valencià, i per tant l'entendrà bé. Però fora de classe, qui li parlarà en valencià? Els seus companys? A Catalunya, la llengua de comunicació dels xiquets magrebins amb els seus companys és el català. I a Vila-real? Poder parlar amb ells en valencià significaria, precisament, no tractar-los com a estranys. Qui considere que ells no estan preparats per entendre -i parlar- valencià, insulta la seua intel·ligència: els magrebins són, com nosaltres, bilingües des de xicotets; la llengua del carrer és l'àrab, però la de cultura -la de molts diaris, la de l'escola- és el francès. Sabem que és molt fàcil l'adquisició del valencià partint del francès (i viceversa), per això els hòmens magrebins que conviuen en el treball amb valencianoparlants, l'aprenen tan ràpidament.

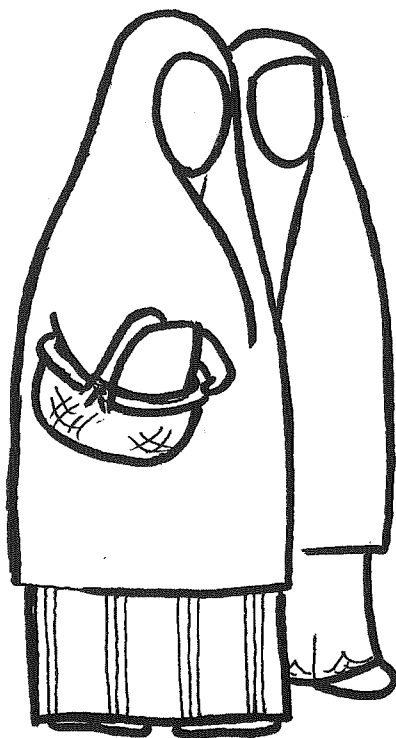
Pel que fa als xiquets, poden acabar parlant valencià al pati de l'escola, al carrer. És només que cal planificar-ho, cal alguna mena de treball municipal coordinat amb treball escolar. La nostra regidoria

de normalització lingüística bé pot encarregar-s'hi, no? Quin impacte lingüístic pot preveure's com a més important per a Vila-real que el que produirà la població magrebina en cosa d'uns deu anys? (L'ajuntament hi ha de pensar molt: d'ací a deu anys, la comunitat magrebina també significarà molts i molts vots.)

I he deixat per al final el sector representat per la dona que volia boquerons: el treball més delicat en la integració d'aquesta comunitat. I ací entra també el treball de la regidoria de la dona. Veig fonamental l'oferta de cursos de valencià oral, a hores escolars, per a dones magrebines. I si pot sumar-s'hi l'oferta d'altres cursos de coartada pràctica –economia domèstica, comptabilitat, gimnàstica, treballs manuals–, impartits en valencià, i a hores escolars, per a aquest segment de població, encara millor. Les dones magrebines ixen poc de casa, certament; però els oferim nosaltres oportunitats d'aconseguir el permís marital per eixir? La integració lingüística pot ser la més efectiva forma d'integració social.

Als capellans que violen mongetes, novícies i feligreses els diria jo quatre veritats.

Prova per www.e-jaculatoria.com.

Una llarga i viva serp d'aigua

Josep Pasqual Gil i Monzó.

El *mulà* -l'accent és per despistar, segurament-, el més mula dels talibans afgans, que ja cal, va decidir destruir els budes gegants i les imatges dels museus del país, com ja és costum en nom de l'alcorà. Una veritable pèrdua per l'art universal. Rieu-vos del sentenciat magatzem de Cabrera, del molt degradat de Coll i de la resta del patrimoni local, però no oblideu les dones afganes. La *burrera* és polimorfa.

Ací hem muntat darrerament la defensa del més antic i significatiu monument de la vila medieval, l'artèria vital del Vila-real agrari i un del paisatges més nostrats i originals: la sèquia major -documentada des del 1272 com *cequiam novam*, i *cequiam maiorem* del 1273, avançant-se a la carta de poblament de 20 de febrer de 1274, i més endavant i passat el partidor com sèquia sobirana o de dalt i sèquia jussana o de baix-, que algun regidor expressà voler tapar quan, probablement dins d'uns anys i pels avantatges del reg per degoteig, arribara a quedar en desús.

Doncs bé, no hi té perquè.

Al reg per degoteig calen basses que, situades en alt respecte del terreny afectat, continguen i distribuesquen l'aigua i es puguen omplir amb facilitat. Eixos dipòsits són una necessària i considerable inversió econòmica en tota instal·lació nova.

Excepte ací, que ja en tenim. Perquè enlloc no diu que hagen de ser rodons, quadrats o rectangulars. Hi hauria algun inconvenient a un gran dipòsit lineal?. La mateixa sèquia podria fer-ne el paper, amb notables avantatges.

La sèquia major travessa el terme de cap a cap, té una gran capacitat, es situa al punt més alt de l'horta i disposa d'una completa xarxa d'emissaris, les files, que poden servir de sòcol a tubs o conduccions bàsiques de distribució d'aigües. Aigües que, procedents del Millars, es podrien renovar amb la mateixa facilitat i dret que ara, evitant alhora perills de podriments i olors per estar massa temps recloses si no s'usaren en cas de quedar el canal com un simple ornament urbà o un vetust testimoni de la història.

Continuant fent-ne ús, com seria raonable i per poc de preu, l'argentada serp d'aigua seguiria pels segles alegrant-nos la ciutat i el terme, al temps que donant testimoni de la nostra nissaga més antiga.

El mapa verd de Vila-real

«Una eina per a la sostenibilitat»

Sostenibilitat sembla ser el concepte que amera els discursos «políticament correctes» d'aquest començament de mil·lenni. No trobareu cap dirigent que, a hores d'ara, s'atrevesca a anar-hi obertament en contra. Lluny d'açò voreu com **proliferen els ajuntaments que incorporen allò que s'anomena gerències de sostenibilitat** -nítidament diferenciades de les regidories de *medi ambient*- i s'amplien xarxes internacionals com ara els municipis signants de la carta d'Ålborg -el nostre, per no anar més lluny-.

Malgrat tot, tan avesats a vore com les iniciatives més prometedores esdevenen paper mullat tan bon punt s'institucionalitzen dins l'engranatge de la burocràcia més ferotge, cal que, ara sí, ens prenguem seriosament allò que vol dir la «sostenibilitat» i que, per tant, fem alguns canvis i no únicament conceptuals, sinó també de tipus procedimental.

No vull ser desencoratjador, però poc m'enganyaré si dic que **hi ha tot un seguit de departaments comercials que es freqüen les mans pensant en el pastís que hem encetat davall l'epígraf de «sostenibilitat»**, el qual, al seu **parer podria rellegir-se com «eco-rendibilitat»**.

Tampoc vull ser jo qui trace línies divisòries entre aquells que fan «sostenibilitat» de veritat i els qui la fan de mentides, em semblaria ridícul atorgar-me eixe paper, la qual cosa no impedeix que, ara i ací, hom puga distingir alguns dels trets centrals de la sostenibilitat. Si d'un costat ja fem una distinció entre creixement i desenvolupament, quan hi afegim l'adjectiu sostenible, estem dient precisament això, un desenvolupament humà durador en el temps i respectuós amb els ecosistemes que li serveixen de base material. **No parlem ja d'aquell concepte de medi ambient alié a la realitat social que l'envolta** o d'eixes fotos tan boniques que il·lustren els prospectes per a fer-se voluntari ambiental.

En realitat **el concepte de sostenibilitat va fermament unit a la idea de participació i democràcia, sense les quals únicament pot arribar a ser un succedani d'allò que ha sigut el famós «desarrollismo»**, actualitzat i dut a la pràctica per un grup de tècnics gestors, això sí, amb una elevada *consciència ambiental* certificada per una universitat de renom. Si hi ha un element clau en el discurs que el moviment ecologista ha bastit durant les darreres dècades és el fet que la tecnologia no ofereix totes les solucions a la crisi ecològica perquè cal fer un canvi qualitatiu en la nostra relació amb l'entorn i aquest canvi de mentalitat no hi ha tecnologia capaç de dur-nos-lo per ella mateixa. Cal deixar parlar la gent, cal escoltar què diu, cal fer més propers els àmbits de decisió.

En relació al tema que ens ateny diríem que **cal democratitzar la informació medi ambiental**, tot actuant des de dues vessants. D'una banda la població té dret a conèixer les dades sobre l'estat de l'entorn on viu, si estan amagades a un calaix no fan res. Açò és bàsic. Però anem amb compte, **cal que aquestes dades siguen «significatives» per a qui les rep, no val a traure del calaix un jeroglífic egipci** ple de variables mesurades en parts per milió referides a partícules sedimentables del tot inintel·ligible, **i dir vosté ja té allò que volia, alguna cosa més?** Vull dir que cal subministrar la informació pública de manera entenedora a qui té dret a conèixer-la. O és que algú vol segrestar aquest dret fent ús de la porta falsa? D'una altra banda cal diversificar les fonts d'eixa informació, no únicament els gestors ambientals de l'Administració tenen dret a parlar sobre aquest assumpte. Proporcionem els mitjans perquè la població i les associacions directament puga avaluar l'estat de l'entorn on viu. No havíem dit que sostenibilitat era participació i que sense la col·laboració de la gent no hi fariem res? -Ho diu la Carta d'Ålborg-.

L'aspecte participatiu és el que el projecte del Mapa Verd ha desenvolupat a la nostra ciutat. **Tot prenent com a metodologia l'animació socio-cultural** i com a perspectiva de treball la visió naturalista que comparta amb el punt de vista dels participants, que té en compte els processos, els valors... **el Consell de la Joventut i el Centre d'Educació Ambiental el Termet hem coordinat grups de treball que han dut a terme una tasca que encara hui no ha pogut vore's reflectida en un plànol com era l'objectiu inicial**, però que ha servit per a obtindre també una determinada classe d'informació medi ambiental.

D'aquesta manera, i a partir d'una divisió inicial entre el nucli urbanitzat i la resta del terme, s'ha realitzat per voluntaris una anàlisi mitjançant qüestionaris oberts complementats amb fotografies. Però de tota manera, fins que no siga el Mapa publicat no ens atrevirem a fer conclusions definitives, tot i que podem parlar de processos que es deixen vore arreu del terme i que tractarem ací mitjançant un quadre esquemàtic.

Miquel Notari

(Veure contraportada)

Dones i joves

Indigna comprovar-ho, però el fet és que, des de fa segles, hom ha ensinistrat les dones per expressar-se només en termes de subjectivitat i en termes d'emotivitat; un cop consumada aquesta ignomínia, aleshores, sense cap vergonya, se les ha acusades de subjectives i emotives, i, com a tals, poc dignes de confiança.

L'operació s'esdevé, amb la més horrible impunitat, sempre que un col·lectiu en vol desprestigiar un altre: els espanyols als catalans, els blancs als negres, els del nord als del sud, els cristians als mahometans, etc., etc.

Per a les dones superar l'oprobri de ser criatures sense enteniment, éssers incapaços de jutjar la realitat o incapaços de comportar-se sense esclatar en plors davant de qualsevol dificultat, superar això ha estat i és una feina titànica, i que no s'ha acabat, res més lluny de la veritat: com a escriptora, encara sento parlar dels meus llibres- fins i tot els més àspres i cantelluts- com a tendres, sensibles i emotius, i m'he fet un tip de contemplar pintores absolutament agosarades i inquietants que no reben altra opinió que la delicadesa del traç propi del seu sexe... I és que els prejudicis costen molt, moltíssim de superar.

Tinc ara, però, una esgarriosa sospita: estem educant, intencionadament o no, els nostres joves perquè omplin ells el buit que estan deixant les dones i que reaccionin sempre amb un plus d'emotivitat i jutgin la realitat només des del subjectivisme? Bé perdoneu: "els joves" no existeixen, sinó que hi ha moltes menes de joves, des dels espècimens més vulgars i adotzenats que participen en execrables concursos televisius fins a legions d'alumnes el rendiment dels quals és inaudit, de tant elevat, en la història de la Universitat. Però, tot i això, sempre em sobta que molts joves s'exclamin sovint que "aquest és la meva opinió" o "jo ho veig així", frases que és clar, tenen tot el dret a pronunciar, però que substitueixen de vegades l'esforç de raonar. I, quan això esdevé, aquesta opinió sol ser la que al poder li interessa propagar.

És clar que els joves gaudeixen afortunadament d'una llibertat que les dones no han tingut mai a l'abast, però si els estem estafant, si els estem usurpant la personalitat, si els volem comprar amb una marca de texans haurem comés una injustícia i el nostre deure és rectificar, i, el dels joves, lluitar perquè així sia.

ISABEL CLARA SIMÓ

AVUI
diumenge
23 de febrer del 2001

♦ OPINIÓ ♦

DE FIL DE VINT

PÀTRIA

Isabel Clara Simó

He tingut el goig d'inaugurar la Setmana del Llibre Català amb dos valencians estupendos: l'editor Josep Gregori (Editorial Bromera), que fa una tasca tan admirable, i el poeta Manuel Garcia Grau.

Admiro molt Garcia Grau, la violència èpica de la seva lírica i la reposada erudició i refinada cultura de què no fa gala, per pura modestia, escoltem, plegats, un disc es-tremidor, que aplega diverses interpretacions de Pasqualet, el geni de la dolçaina. És absolutament màgic que el famós Pasqualet de Vila-real pugui fer versions memorables, com ara *Summerline* o el *Blues d'un americà en París*, amb un instrument tan simple com la dolçaina.

• *Ens atrevim a reproduir ací part d'un article d'opinió de la Socarrada Major 2001 on, dies després de l'acte de lliurament del premi, fa un elogiós esment a una persona que ens és molt pròxima: Pasqualet de Vila-real.*

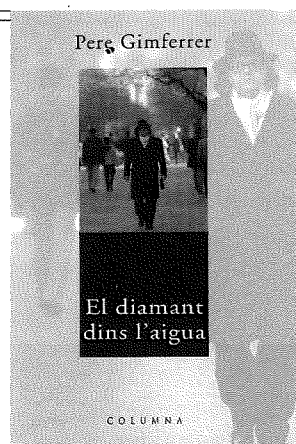
Crítica de llibres

per Enric Portalés

El diamant dins l'aigua. Pere GIMFERRER.

Editorial Columna. Barcelona 2001. 1750 pta. 58 pàgines. Poesia.

Resulta sorprenent que de la ploma d'un erudit puguen sortir poemes gaire bells i pròxims, però sembla que Gimferrer haja abandonat (de moment) els poemes d'elit o experimentals, per mostrar-nos que és capaç d'oferir composicions que atansen els nostres sentits, això sí, amb la destresa d'un mestre. L'amor, la guerra a Sarajevo, el terrorisme d'estat, l'adolescència, la mort; temes clàssics i actuals omplen aquest poemari (massa reduït, tanmateix) de quotidianitat i de compromís que tot intel·lectual hauria de prendre en els temps que corren.

Peter Stamm _____

Agnes _____

Traducció de Joan Fontcuberta _____

— QUADERNS CREMA —

Agnes. Peter STAMM.

Quaderns Crema. Barcelona 2001. 1600 pta. 145 pàgines. Novel·la.

Agnes és una història inquietant, senzilla però inquietant. Comença pel final, per la mort, i malgrat que li treu intriga, ens produeix la placidesa que res no ens ha d'atabalar al llarg del llibre. Tanmateix (sempre hi ha un però), una narració que comença pel final ha de tenir una trampa. Un parany que ens endinsa en el joc de la ficció i la realitat basat en la literatura i en l'esdevenidor. El protagonista, com un déu, va escrivint el futur amb l'ajut dels estels que apareixen en la pantalla de l'ordinador.

El diari lila de Carlota. Gemma LIENAS.

Empúries. Barcelona 2001. 1500 pta. 154 pàgines. Narració.

El regal d'un diari que li fa la iaia de Carlota el dia del seu aniversari, enceta una sorprenent activitat de la nena per descobrir aquelles situacions en què la dona és menyspreada, menystinguda o simplement, ignorada.

El diari lila vol conscienciar de manera divertida a tothom (també a les dones) de la situació de discriminació real, però de vegades poc evident (o assumida) que pateixen les dones d'arreu del món; la pobresa, l'analfabetisme, l'obligació femenina de curar-se del físic, el canvi de nom en casar-se... en definitiva una sèrie de situacions que sorprendran l'adolescent i a nosaltres sobretot per com són d'habituals.

Gemma Lienas
El diari lila de la Carlota

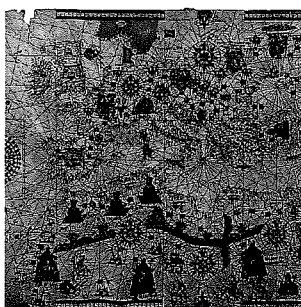
Joandomènec Ros
Vora el mar broix

Problemàtica ambiental del litoral mediterrani

Vora el mar broix. Joandomènec ROS.

Ed. Empúries. Barcelona 2001. 2500 pta. 183 pàgines. Assaig.

Un llibre fantàstic per aquells que tot i preocupar-se pel medi ambient, se senten atabalats per les notícies contradictòries dels mitjans de comunicació. Clar i ras ens conta què hi ha del cert sobre la contaminació, la mort del mar, la pèrdua d'espècies, del desequilibri dels ecosistemes produïts per les indústries, l'impacte del turisme (la gallina dels ous d'or dels governants valencians) amb la creació d'espigons, ports esportius o l'augment vertiginós de la brossa en el litoral mediterrani, són analitzats amb dades però amb un llenguatge intel·ligible.

ISABEL-CLARA SIMÓ

Socarrada Major 2001

La inspiració és treball. Dir programa cultural i dir PP valencià o dir Zaplana són termes incompatibles

Nasqué a Alcoi, el 1943. Se sent mora des de sempre: ella diu que «de tota la vida». Ha viscut a Bunyol, Figueres, i actualment viu a Barcelona. Ha sigut professora d'institut i d'Universitat (Pompeu Fabra); Delegada del llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (1996-98); és membre de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana; col.labora diàriament al diari *Avui* des de fa més de dos anys (des de gener de 1999). Ha rebut nombrosos premis literaris i, recentment, s'ha adaptat al cinema «Dones», un recull de narracions protagonitzades per personatges femenins on, amb una mirada lúcida i la seua reconeguda habilitat literària, capbussa el lector o lectora en històries de protagonistes tan actuals i reals que, d'immediat, passen a formar part de la nostra vida.

Lliurament del VIIIè Premi Socarrada Major

- Quines raons la van empenyar a escriure? Quines motivacions tenia al principi i quines en té ara?

- Per a escriure, des que vaig nèixer i vaig aprendre a llegir i a escriure. Sempre havia tingut afició, i els professors i la família dien que «la xiqueta ho fa bé»; per tant, estava molt motivada. Escriure en català va ser al grup de Joan Fuster, a la Universitat, quan hi vaig arribar a estudiar la carrera, em van explicar que tenia un país i que tenia una llengua i em vaig dir «per què no ho proves?». I als vint anys, amb un diccionari i una gramàtica, vaig escriure la primera quartilla en català.

Quant a les motivacions literàries jo crec que són un projecte de tota una vida, per tant no canvien radicalment des dels setze anys fins als cent. El que sí que canvia és la tècnica: quants més anys tens,

l'ofici el coneixes millor.

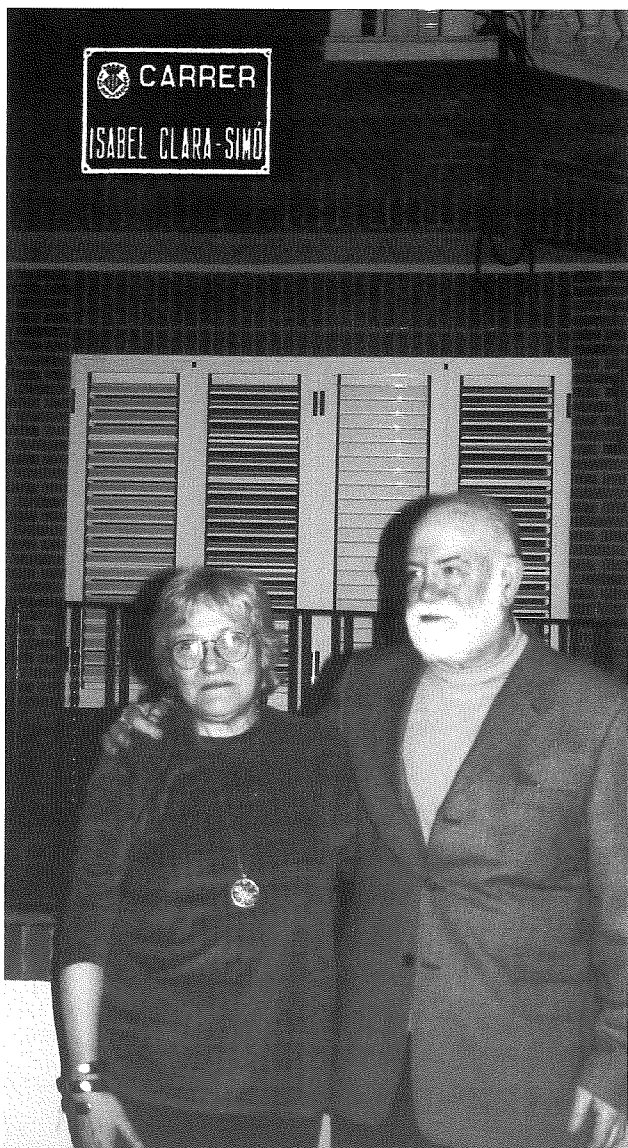
- Quina és l'escola dels escriptors?

- Ara n'hi ha moltíssimes. A la meua època no n'hi havia cap, i només aprenies equivocant-te, però ara estan de moda els tallers de literatura i les escoles d'escriptura. Està molt bé, perquè així s'ensenya la tècnica.

- Qué pesa més, en la seua escriptura, la inspiració o el treball?

- Jo no crec en la inspiració i no conec a cap escriptor que crega en la inspiració. La inspiració és treball. Una altra cosa és que tingues més facilitat o menys, és natural, però en el fons això és un problema de disciplina i de treball.

- Un hobby o una manera de guanyar-se la

La premiada, acompanyada del seu home, Xavier, visitant el carrer del nostre poble que du el seu nom.

vida?

- Ni una cosa ni l'altra. És una passió. És com estar enamorat. És una cosa que em traspasa tota; no tinc altra manera de dir-ho.

- Com Truman Capote, opina que a qui Deu li dóna un do, també li dóna un fuet?

- Jo, de Truman Capote ho opino gairebé tot igual que ell. L'adoro. Per tant, fins i tot d'aquesta frase tant dura també em faria copartícep.

- Ha escrit novel·la, teatre, assaig, periodisme, literatura infantil i guions cinematogràfics. Quin gènere prefereix?

- La novel·la. M'agrada molt el conte, però sóc bàsicament narradora de novel·la. Literatura infantil, poquíssima, perquè em fa molta por.

- Sovint es troben relacions conflictives, al

seus arguments, alhora que personatges que pateixen molt. No li fan patir? Com és la relació de l'autora amb aquests personatges?

- Segur que sí, que em fa patir. Jo crec que són personatges múltiples, per tant tenen moltes facetes. Són personatges que pateixen però que també saben gaudir i, com que me'ls estimo, els odio, els rebutjo, m'hi acosto..., la meua relació és bastant angoixant.

Escriure és una passió

- Ha tractat temes universals com l'amor, la mort o la solitud humana. Cap on creu que avança la literatura, si és que avança. Els guions cinematogràfics, substituïran les novel·les?

- No. Fa un segle que es va inventar el cinema i ja es deia aleshores que substituïria el teatre i els fets han demostrat que no és cert. Ara diuen que és la televisió qui substituïrà la novel·la i està demostrant-se que tampoc és veritat. La literatura jo crec que és una de les necessitats fonamentals del ser humà, en totes les seues formes: la lírica, la dramàtica i la narrativa. I crec que això viurà en el ser humà, en un suport electrònic o en paper, però que la literatura viurà sempre en el ser humà.

- Funciona per modes, la literatura?

- Segur, segur. La literatura i qualsevol altra cosa. I les modes de vegades poden fer molt mal, als propis creadors.

- Com es viu l'adaptació cinematogràfica de Dones ?

- Amb molta tranquil·litat, perquè jo tinc molt clar que en punt tu vens una novel·la a una productora, allà entra un altre creador i a aquest li has de deixar que tingui la seua llibertat i que faci la seua creació. I no intentar dir: "es que és meu". No: és de l'altre. Tú li l'has donat. En tot cas, el que esperes és que no et traïxin, és a dir, que el resultat no sigui contradictori amb el que tu pretenies. Mentre no siga contradictori, la llibertat del segon creador ha de ser absoluta. És una altra dimensió completament diferent, i un altre llenguatge que no té res a veure.

- Com és, el treball de guionista?

- Molt entretingut, divertit i alhora humiliant

perquè passa per molts sedassos i et diuen que ho fas molt malament, i això en el treball de narradora no t'ho diu ningú, en el procés. Per tant, és una cura d'humilitat i també un exercici literari molt divertit i apassionant.

- De què és capaç, Isabel-Clara Simó, davant d'un bon suís?

Em fa molta il·lusió deixar de ser nacionalista, quan ja no calgui ser-ho.

(Es riu, pensant en les dues protagonistes de la primera història de «Dones»)

- Sóc força llaminera, per tant, sóc capaç de bastants baixeses.

- Què pensa dels fills que creixen amb més televisor/videojocs que pares? I del paper de l'Administració al respecte? I del paper dels homes?

- Bé, jo crec que això és un fet inevitable i que cada fill és fill de la seua època. Hi ha una meravellosa pel·lícula de Woody Allen, que és diu «Dias de ràdio», en què el renyen contínuament, al nano,

perquè només escolta la ràdio: "desgraciat, que no seràs mai un home de profit". O siga, que això és etern i en el romanç ja en parlaven, d'aquestes coses: «ara estas jugant a pilota.....». Això són mitjans per al desenvolupament del ser humà i tot depèn de com ho utilitzem.

- Com li agrada imaginar el futur per a les dones.

- Jo espero que el dia menys pensat puga dir que ja no soc feminista, cosa que voldrà dir que ja no caldrà que ho siga, i això em fa molta il·lusió, de la mateixa manera que em fa molta il·lusió deixar de ser nacionalista, quan ja no calgui ser-ho.

- Ha treballat a l'ensenyament mitjà. Quina impressió té de l'ESO?

- No en tinc ni idea perquè vaig plegar just quan començava. Només tinc la impressió que m'han donat els companys, que em diuen, gent de la meua més absoluta confiança, que és una qüestió nefasta.

- Pertany a la primera generació que va formar Joan Fuster. Quins autors li agraden «incondicionalment».

- Joan Fuster, evidentment. Ell és per mi el pare espiritual, es la guia, és la base, és el desvetllament, és el naixement, és a dir, és totes les coses. Per tant, aquest és impagable. Però, naturalment, n'hi ha moltíssims més. Jo crec que sóc deutora de moltes

Alguns dels assistents al sopar on es va lliurar el premi

dotzenes d'escriptors, per tant seria injust que jo en digués un o dos. A Joan Fuster, per raons sentimentals, sí que l'he de destacar.

- Quins canvis ha hi hagut a la situació sociocultural i lingüística del País Valencià des de la «mort amb dignitat» del Canigó?

- Jo crec que s'ha crescut en diversos aspectes, s'ha crescut lingüísticament, s'ha crescut culturalment, no hi ha el menor dubte. El govern ha estat hostil amb nosaltres d'una manera sistemàtica, però tanmateix no hem tingut altre remei que pactar, perquè no hi ha altra producció cultural que la nostra, és a dir, la catalana, i molt escassament és espanyolista, però molt escassament perquè aquests creadors solen viure a Madrid i passen del País Valencià. Però jo no sóc massa imparcial, perquè ho veig amb molta nostàlgia des de Barcelona i no voldria cometre un pecat d'intrusió amb els meus companys valencians.

- Què pensa de la política lingüística, en majúscules, i de fets concrets com, per exemple, que els premis Octubre es retransmeten a TV3 i no a Canal 9?

- Crec que dir programa cultural i dir PP valencià o dir Zaplana són termes incompatibles, per tant és

Em subleva el racisme

impossible que els dos termes s'avinguen mai. Són hostils a la cultura, vingui d'on vingui, i per tant són gent d'una mentalitat que costa molt d'entendre.

- Què li trauria abans els cabells blancs, la llei d'estrangeria, el tema de les vaques boges, la violència terrorista, la violència domèstica, l'epidèmia de l'anorèxia o el programa Tòmbola?

- (Es riu) Has dit un bon llistat de coses que inquieten moltíssim. De tota manera, la cosa que més em subleva, per sobre de totes aquestes que has dit, perquè és la base de totes, és el racisme i és el rebuig de l'immigrant d'una manera tan bèstia i tan hostil com ha propiciat el PP de Madrid, en aquests moments, que és una cosa esgarrifosa, cruel i inhumana. Penso que la base de les altres injustícies

és la discriminació.

- Una xicoteta reflexió al voltant del món que vivim.

- Doncs que anem abocats cap al «pensamiento único», que és una de les formes més abjectes de viure, i més injustes, i més iníquies, i que no tenim altre remei que dir la nostra, i que aixecar-nos i bellugar la cua, i dir no, i protestar i movilitzar-nos, i fer acte de presència allà on sigui. Perquè ens porten cap aquí com a corders a l'escorxador. I, d'algun manera, haurem de dir que no volem anar

Anem abocats cap al "pensamiento único", hem de dir-ho

per aquests camins homogeneïtzadors i despersonalitzadors.

- Què pensa del futbol, en general, i de la Palermomania en particular?

- No sóc gens futbolera, i per tant no penso gairebé cap cosa excepte que és un entreteniment molt massiu, i que també és un negoci i els respecto molt, als futboleros, perquè tenen tot el dret a ser-ho, però també em sap greu que hi haja tanta manipulació econòmica. Pel que fa a la «Palermomania» de que tu parles, jo crec que s'ha quedat tot el món atònit amb aquesta notícia i que en Vila-real podeu fer un pam de nas a tots ells...Ha, ha! (es riu) d'arreu del món perquè s'han quedat tots dient «Vila-què?». I això ho trobo divertidíssim.

- Després de rebre tants premis i reconeixements (recentment, l'any 1999, la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya), quin efecte li produeix el modest nomenament com a Socarrada Major?

- No, no: de modest, en absolut. Perquè és una cosa que té uns antecedents tant dignes! La Creu de Sant Jordi l'ha rebuda tothom, centenars de persones, per l'amor de Déu! En canvi, açò quatre o cinc persones i dues o tres entitats i s'ha acabat el bròquil. Per tant, l'honor és molt més alt que els altres, no en tingues cap dubte.

Entrevista: Isabel Marín.

El joc de pilota valenciana

Qui diu que és un joc d'homens?

Hom diu que un país es caracteritza per tenir una cultura pròpia: una llengua, una gastronomia, una història, uns costums... en definitiva una filosofia que ens fa veure i entendre la vida d'una manera concreta.

Però i si, a més, té un esport propi que marque si cal més la nostra identitat?

Doncs bé, el tenim: la Pilota Valenciana, un joc vell i bell arrelat en el temps i que forma part, encara que no ens n'adonem, de la nostra idiosincràcia.

Qui no ha escoltat alguna vegada per boca dels seus pares o avis expressions com?

-Aquest té cadira en tots els trinquets.

-No sé amb qui quedar-me, amb els blaus o els rojos .

-Aquest voldria endur-se fins la corda i els banquets .

-No saber amb qui es juga els diners.

-...

Com ja haureu imaginat aquestos refranys i acudits venen directament del món de la Pilota.

Un món que a uns pocs anys enrere era molt més gran que en l'actualitat. Fa sols dues generacions a la comarca de l'Alcalatén, per posar un exemple extrem, es jugaven, tots els caps de setmana, partides al carrer de forma espontània i de la mateixa manera que en aquesta comarca castellonenca açò es produïa també en moltíssims altres indrets del país. Erem els hereus directes d'aquell esport que ens portaren els romans .Però tot allò que no havien pogut esmoreir vint segles s'ha produït en tan sols dues generacions. A la comarca de

l'Alcalatén ja no es juga a la Pilota al carrer ni tant sols queda el trinquet per fer-ho i el mateix ha passat per tot arreu

Tot açò ho podreu observar al mapa elaborat pels alumnes d'E.S.O. del C.P. Botànic Calduch, on en distintes gradacions podreu veure els llocs on encara es practica i on es practica poc o gens.

Després d'aquestes dues generacions perdudes ens sentim amb l'obligació de recuperar el temps perdut, tot hi prenent el relleu que els nostres avis ens deixaren.

És clar i evident que hàbits i costums de vida han d'evoluci-

onar.

En la societat, avui en dia, ja no es viu com a l'antigor, ja no es treballa de la mateixa forma ja no vestim ni ens alimentem igual ni tan sols treballlem o ens divertim de la mateixa manera... tanmateix la cultura queda i com s'ha dit tantes vegades: l'esport és cultura.

Els esports són tots vàlids en qualsevol època, el pas del temps no deu produir mai la seua desaparició i molt menys si es tracta del "NOSTRE"

La societat actual és cada vegada més global i rep influències de totes bandes: futbol, beisbol, bàsquet, hoquei... esports tots ells molt vàlids i enriquidors, però que en cap cas haurien de ser excloents. La pràctica massiva d'alguns d'aquests esports ve

condicionada per circumstàncies externes al propi esport: interessos comercials, imatge, fenòmen de masses, etc. La Pilota Valenciana posseeix la mateixa categoria, si més no, i qualitat esportiva que qualsevol altra; sols caldria dignificar-la i situar-la al lloc que li correspon.

Però, a més a més, el Joc de la Pilota no hauria de contemplar-se solament des d'una vessant esportiva sinó que caldria també considerar-lo atenent a unes característiques etnològiques i

Jugant al raspall

lingüístiques molt pròpies, puix per ella sola forma tot un món:

De costums: la partida del diumenge al carrer o al trinquet.

De vocabulari: partida, travesses, marxador, tamborins, ferir, dau...

De maneres de dir: eixir escopit, fer el dau, fer blaus, ferir el bracet...

De vestuari: faixa blava, faixa roja, guants especials...

De manera de ser: cavallerositat, noblesa ...

De filosofia de vida: apassionats, temperamentals...

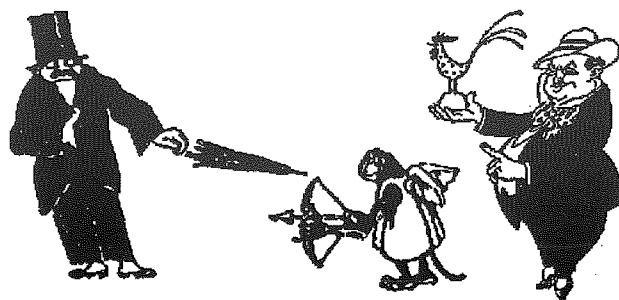
Davant d'aquest fet no seria just que la nostra generació deixara de costat tot el que la pilota representa com a cultura i com a activitat física. I és per això que des d'ací volem encoratjar a totes les persones i institucions per tal que fomenten aquest el nostre esport tan digne.

Per la nostra banda, com a ensenyants, també intentem contribuir en aquest propòsit.

Text: Anna Àngeles i Sos
Fotografies: V. Dosdà

Arreglant-se les mans abans de la partida

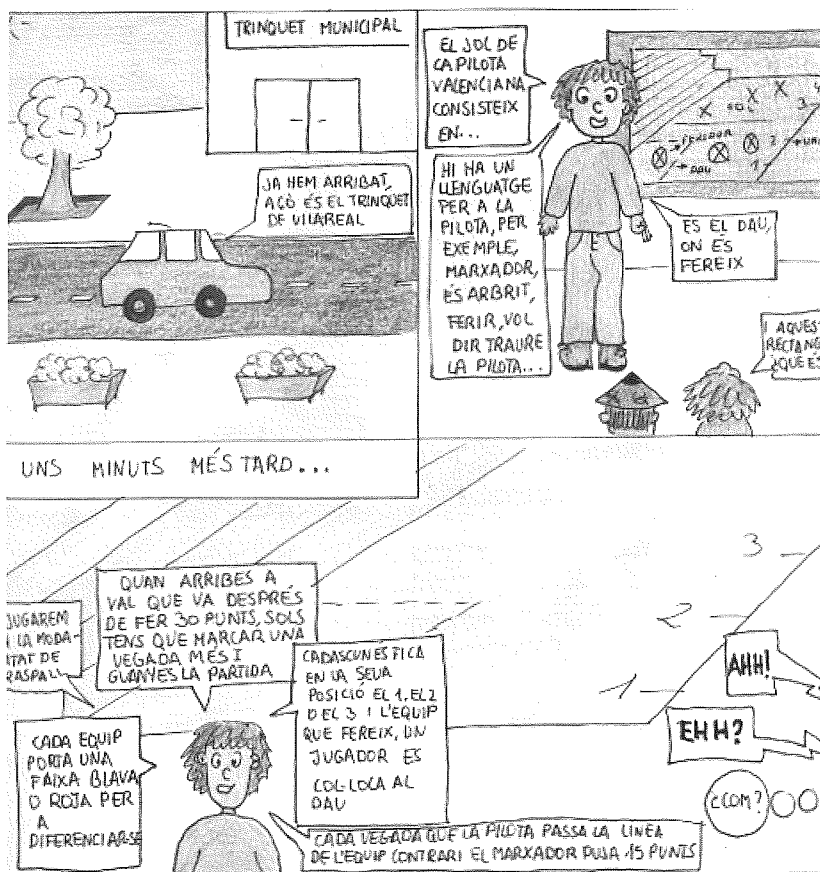
Un projecte per a l'escola

En aquest sentit us presentem un projecte que contempla aquest esport des de tots els punts de vista abans esmentats, amb l'esperança que el pugueu aprofitar i, si més no, que vos faça vore que els nostres joves estan disposats a participar sempre que hi haja algú amb il·lusió per ensenyar-los.

LA PILOTA VALENCIANA A L'ESCOLA

Aquest projecte està pensat per a alumnes de 6è de primària i E.S.O.

- 1- Activitats de motivació.
- 2- Activitats d'investigació
Al trinquet municipal
- 3- Activitats esportives
Al recinte escolar
- 4- Activitats de l'àrea de llengua
- 5- Activitats de tecnologia i artística
- 6- Activitats d'informàtica
- 7- Activitats de l'àrea d'educació física
- 8- Activitats de l'àrea de socials
- 9- Activitats de reforç
  - Treball de camp
  - Treball de divulgació
  - Seguiment de les notícies
  - Memòria de les activitats
- 10- Bibliografia a consultar
  - Periòdic "Va de bo".
  - Revista "El Temps" (novembre 91).
  - "El joc de la Pilota". Llorenç Millo (Edit. 3 i 4).
  - Vídeo de la Pilota Valenciana (Diputació de València).
  - El joc de la Pilota Valenciana. Frederic Llopis (Edit. Carena).
  - Vocabulari del Joc de la Pilota (Conselleria de Cultura).

Per a acabar us diré que la posada en pràctica d'aquest treball ha estat altament positiva, ja que les expectatives inicials han estat sobrepasades i la implicació dels alumnes ha acabat sorprenent-nos a tots els implicats.

I sols em resta dir que tenim una història, tenim una cultura, tenim una llengua, tenim un esport... doncs practiquem-ho.

Olla de carabassa de Borriana

Es conta d'un matrimoni que, quan la dona feia olla de carabassa per a sopar, en feia més de dues racions per a tindre'n l'endemà. Però l'home no podia resistir la idea que en quedara al perol i a mitja nit s'alçava del llit i acabava amb tot el que quedava. Jo crec que l'olla reposada guanya prou, o siga que l'endemà sol estar més bona perquè pren la consistència del iogur, condició que ha de tenir tota olla de carabassa que es precie, segons el meu sogre. Però això aquell borrianer potser no ho va arribar a comprovar mai. De tota manera, l'anècdota il·lustra el fet que menjar un plat d'olla de carabassa no és només alimentar-se i prou. Això sí: és un plat d'hivern, per a dies o nits fredes. Vegeu la recepta, que és de la meua sogra, Mercedes:

Ingredients per a quatre persones:

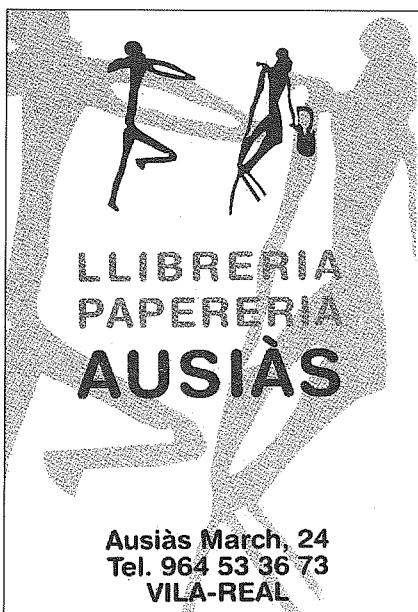
- 1 Ceba
- Carn de porc (per exemple cansalada, un ós de corbet o qualssevol altra part de porc)
- Butifarres (opcional)
- 1 carabassa menuda
- 2 creïlles
- 2 gots de fesols
- 1 got menut d'arròs
- Sal, oli i aigua

Elaboració:

Se sofregeix la ceba, en trossets menuts, amb poc d'oli i sal; quan quasi està daurada, s'afegeix la carn de porc i li donem unes voltetes. Tot seguit, s'hi afegeix l'aigua ja calenta i sal i, quan bull, la carabassa i la creïlla a trossets. Al cap d'uns vint minuts, posem l'arròs. Es deixa coure durant un quart d'hora. Cinc minuts abans d'apagar el foc, s'afegeixen els fesols (cuïts) i, si volem butifarres, també ara.

Cal tindre en compte que la carabassa té tendència a ser dolça i, aleshores, ens caldrà anar tastant de sal.

I. Marín

**LLIBRERIA
PAPERERIA
AUSIÀS**

Ausiàs March, 24
Tel. 964 53 36 73
VILA-REAL

Inmigrant fent de pintor un dissabte de matí sense cap mena de bastida o protecció a una altura d'uns vuit metres

Cercavila

- El perill d'infeccions tetàniques segueix amenaçant el Termet sense que Ca la Vila done una solució a l'aparcament d'equins. A Portugal va caure un pont anunciat. El Douro va endur-se un autocar, tres turismes i un ministre. Per ase.
- Al camí Fondo s'està perdent el terme. La probable zona industrial almassorina hi pot malmetre el Termet, la Vila i l'Ajuntament ple. Per si ens ofega la bafarada, ja ens preveuen habitatges per La Pola. Si la mar no puja, pel desgel dels pols.
- La ciutat, i el país sencer, té unes comunicacions penoses. Anar en fila índia es diu N-340 i la distància a València o a Barcelona s'allarga físicament a cada obra de circumval·lació, tant si és per Nules com per Castelló. En temps, ni cal dir. Els impostos d'ací se'ls gasten, com és habitual, on ells consideren *Espanya* i la visió de futur d'empresaris i polítics valencians mereix un premi: l'extraordinari dels cecs.

A les portes d'Europa, l'arc mediterrani va prenent aire de caragol.

- L'autopista de pillatge no és cap solució, sinó un entrebanc. L'autovia de Puçol se'n va a Terol des de Sagunt, que ha perdut molt des d'allò d'Anníbal i aguanta sense piular una circulació bestial. D'anada, la cua arriba a Almenara, però no hi ha via lliure fins passat Morvedre. Fins al col·lapse. Tot per la pasta... d'Aumar.
- El quart de segle de concessió de la A-7 ja ha passat, el nivell de pas i de negoci ha superat de llarg les previsions i el govern, que tant ens vol, insisteix a fer-nos pagar sense fi impostos especials d'Alacant a França, negar-nos autovies lliures com les que tenen a la seua *Espanya* i fer-nos perdre la paciència i el futur. Per cert, senyor alcalde, l'autopista ja paga contribució municipal? És un negoci privat i diu la constitució espanyola, entre altres mentides i paranyes, que tom som iguals.
- L'alcalde de *la Villa del Oso i del Manzano* va dir a l'afició blanca, abans de la miraculosa desaparició del gol d'or per intercessió de *Losantos*, que calia tractar el Barça com un equip estranger. Li agraim de cor la claredat mental, la sinceritat i el risc polític. Podríem quedar un dia i reconèixer-nos, dins d'Europa, la mútua independència: a nosaltres la política i a ells l'econòmica. Però, de qui viurien?
- Rere memorables pintades del 68 i la transició, com *Arriba Espanya. Amaguem els patos* i *Viva la Guardia Civil*. Però poc, eh!, però poc", quan tothom confiava innocentment que de grisos i verds - *Policia Nacional i Guardia Civil*- el PSOE dotaria la democràcia d'una necessària Policia Civil, el gènere havia decaigut. Tanmateix, sembla que torna l'ingeni en perles com: "La llei d'estrangeria ni per la reina Sofia", "Amb l'ESO anem com cagalló per sèquia" -a la tanca del Tàrrrega contra la sèquia major, per més *inri*- o, com de segur signaria Hannibal Lecter, "Si la tauromàquia és art, el canibalisme és gastronomia", cosa que es podria afirmar també del que en diuen art de la guerra, si cap, amb major propietat.
- Al gran teatre municipal, a dos anys vista no es troba l'alternativa. Mentre uns, amb més pena que glòria, encara assagen *Blancaneus i els set nans*, altres, en un suprem intent per salvar les cadires - cadascú la d'ell, com a Mascarell-, duen a escena una versió casolana d'*Els tres porquets* per a la tercera edat. O es deixen de contes i comèdies bufes i preparen obres de pes com, verbigràcia, *Fuenteovejuna*, o seguirem tenint sessions populars de putxinel·lis per manca de recanvi. A la fi, una petita tragèdia.

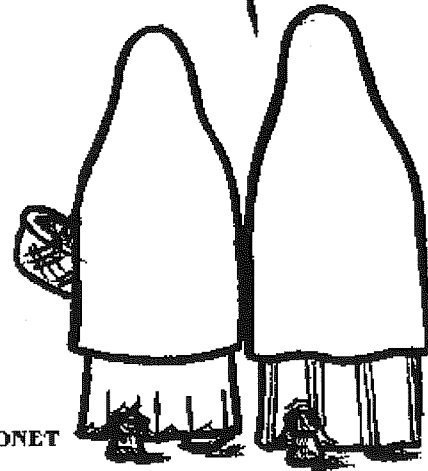
Molta llei d'estrangeria canyera,
però bé que els ve un negre a mà!

Com el d'Ana Rosa **Saplana**!

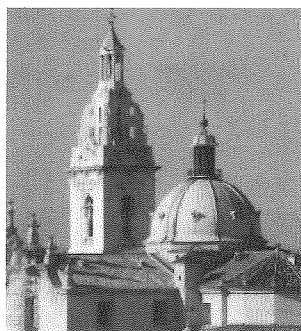
Mira, l'*asierto d'Espanya*!

A aixos ja els ho han encertat.
Si no, què serien de fadrins?.

CORCONET

CORCONET.

Xàtiva, la socarrada

Xàtiva, capital de la Costera amb 26.000 habitants coneguts arreu com a socarrats, cap de Governació de l'antic regne i, el 1822, capital efímera d'una de les quatre províncies valencianes del Trienni liberal, està declarada conjunt històric artístic.

Any i mig després que Vila-real, les tropes borbòniques de D'Asfeld triomfadores d'Almansa la cremaren, saquejaren i, a més de canviar-li el nom pel de *San Felipe*, la reduïren a quatre-centes famílies tan empobrides que, per no morir de fam, anaven al veí altiplà castellà on les cròniques citen *las niñas de Játiva que vienen a joder aquí*. És per això que un socarrat pels dos costats, el vila-realenc i cronista de la ciutat dels Papes, en Carles Sarthou Carreres, en fundar el museu local va penjar de cap per avall el retrat del primer Borbó Felip V de Castella i IV de València, tal com, malgrat la campanya de l'actual consistori *PopUlar* encara s'hi manté per voluntat dels xativins. Tanmateix, la millor peça del museu de l'Almodí, ara ampliat amb l'antic casal del Banc d'Espanya, és la pica islàmica amb relleus figuratius, una autèntica transgressió alcorànica, que servia d'abeurador vora la porta de Cocentaina fins el s. XVIII.

Potser caldria començar la visita pel castell, situat al Montsant amb restes de la *Saitabi* ibera i la *Saetabis Augusta* romana, de la *Xateba* islàmica a la Xàtiva ocupada el 1244 per Jaume I per a tallar el pas al príncep castellà Alfons (després X el Savi), fortalesa on hi ha la tomba i la darrera presó del comte Jaume d'Urgell el Dissortat, desposseït dels seus legítims drets de successió a Casp i empresonat pels Trastàmara Ferran I d'Antequera i Alfons el Magnànim.

De baixada trobarem a l'esquerra Sant Feliu, d'estil gòtic català de nau única i arcs ogivals de diafragma del XIII que es té per la seu del bisbat visigòtic i en conserva restes així com romanes, i a la dreta l'ermita set-centista de Sant Josep amb el Bellveret, magnífic mirador al centre urbà, amb el mig perdut convent de

Sant Domènec enfront, bell exemple del gòtic català del XIV, el veí hospital entre gòtic i renaixentista però fundat, com el nostre, pel rei conqueridor, i la col·legiata barroca de Santa Maria, la Seu per al veïnat, tanmateix de planta gòtica de tres naus i girola amb voltes de mig canó amb llunetes i cúpula al creuer. Hi podem arribar baixant fins la casa de l'ensenyança i, a la plaça de Santa Tecla -a prop del monument al pintor xativí Josep de Ribera- trencant a la dreta per l'Almodí i el carrer de la Corretgeria.

El carrer de més avall, des del jardí de la porta de Cocentaina amb la seva font dels vint-i-cinc raigs fins

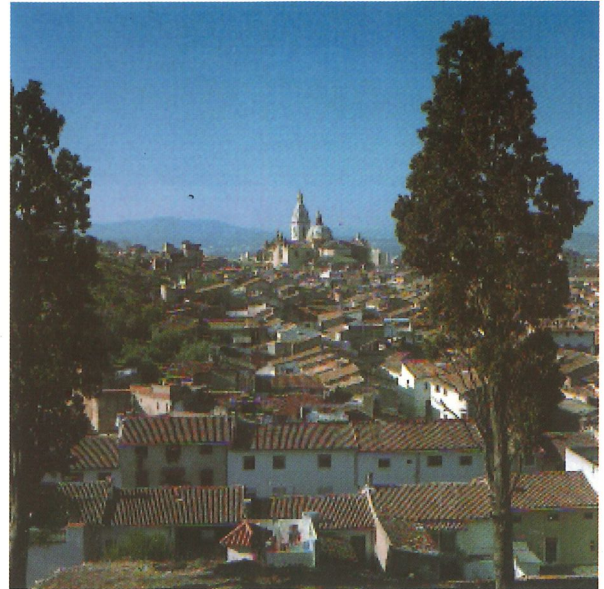
El famós quadre del rei incendiari penjat de cap per avall

Sant Francesc, gòtic del XIV amb la font barroca del XVIII al final del carrer de Montcada, és una successió d'esglésies i convents -Sant Onofre, Sant Pere, Santa Clara-, fonts i palaus del gòtic al barroc, on destaca la casa natal d'Alexandre VI amb la font divuitesca d'Aldomar, i els palaus del Sacre Lliri, Alarcón -ara rehabilitat com a jutjats amb la font gòtica del XV al davant-, Mompó, Montortal o Diego.

Tanca la ciutat vella per la banda baixa el magnífic passeig de l'Albereda que deixa pas als moderns barris residencials i zones d'expansió industrial i comercial pel nord. Al sud, passat el Puig del castell hi ha el Bixquert, petita foia de bons conreus de secà i segones residències de la gent de Xàtiva, de camí cap a Bellús enllà de la serra Grossa, conegut pel balneari i les aigües i per la Cova Negra on habitava el primer valencià, als ja llunyans temps del paleolític mitjà, pels barrancs del riu d'Albaida.

Josep Pasqual Gil i Monzó.

Vista general de la població des del portal de Cocentaina

L'entrada a la sinagoga de Xàtiva

MAPA VERD DE VILA-REAL / ESQUEMA / Consell de la Joventut, CEA "el Termet"

Degradació del paisatge i els ecosistemes per efecte de l'abocament de tot tipus de deixalles

Diríem que l'Horta està més neta que el Secà en aquest sentit i que tots els cursos d'aigua estan rebent aquest impacte. Com a solucions es fa urgent una campanya d'utilització del servei de recollida de residus voluminosos, un ecorparc que al reciclatge de tot tipus de residus, un servei específic per als fitosanitaris i sancions efectives per a aquells que fan de l'abocament il·legal i el tràfic de residus tòxics un lucratiu negoci.

RELACIÓ DE PUNTS "ON ANAR A ABOCAR IL·LEGALMENT", L'HIPERMERCAT DEL MALBARATAMENT LOCAL

- 1.- Hort del camí Betxí abans de l'autopista. Afortunadament tancat. Hi havia abocaments industrials.
- 2.- Davall de l'autopista al camí Betxí. Semple ben ple.
- 3.- Cruïlla del camí Betxí amb el barranc de Ràtils. Principalment residus industrials.
- 4.- "La Pols", a l'autopista, al costat del riu Sec. Fem en quantitat i de la pitjor qualitat: tòxics d'alumini, fans de depuradores... amb núvols ben plens de dioxines produït per la combustió de la "càrrega" per tal d'augmentar-ne la capacitat.
- 5.- Pont de la Gallega. Darrerament molt net.
- 6.- Pont de l'autopista sobre el Millars, al costat del dipòsit d'aigua: de tot, principalment la secció "hogar" i electrodomèstics de qualsevol gran magatzem.
- 7.- Camí Vora Riu Madrigal, amunt passant la Florida; a la banda dreta i baixant cap a la Llum de Tol: de tot un poc també.
- 8.- Davall del ferrocarril del riu Sec: Els voluminosos són abundants, ara ja està net, s'ho ha endut tot l'aigua a la mar.
- 9.- Espasers en trobar-se amb l'autopista: Com que hi ha un bon solc hi cap de tot, gàbies de les granges, electrodomèstics...
- 10.- Camí Vell Onda-Castelló: just en eixir del jardí del poliesportiu, a mà dreta, dins del brossam, gran varietat en residus.
- 11.- Camí Vora riu Solades: sense fer acudits macabres, caldria netejar les vores.
- 12.- Camí vell Vila-real-Onda, farcit d'abocaments.
- 13.- "La Colmena": situat a la banda de dalt de l'eix Betxí-Borriol, prop del camí Vora riu, la zona més propera al riu està esguitada d'abocaments, també d'industrials.

Contaminació industrial: sorolls, pols, fans, rebuig de ceràmica

És ben cert que la part sud-oest de la ciutat, com així ho afirma la Conselleria de Medi Ambient, és una zona d'atmosfera contaminada per partícules sedimentables provinents de la indústria ceràmica. Pel que fa al soroll, els nivells són altíssims, fins i tot durant la nit.

QUI ÉS QUI EN LA CONTAMINACIÓ INDUSTRIAL

- 1.- Camí Artana a l'eixida de la ciutat, entre Secolén i la Plana.
- 2.- Entrada del barranc de Ràtils al terme, a la banda de la carretera d'Onda. Senzillament increïble.
- 3.- Eixida de la ciutat cap a Santa Quitèria.

Llocs amb valor ecològic

El riu Millars, la cantera i les vores: la Cova del diable, la Llum de Tol, el Termet de la Mare de Déu de Gràcia, el Molí del Terradet, la zona pròxima al Pont del Secanet. Gran varietat d'espècies vegetals protegides i avifauna aquàtica.

El riu Sec: el Salt del riu Sec. "La Bota". Espècies relictuals.

Barrancs: Espasers, Avellana, Piloto-Hospital, Sant Antoni, però especialment el de Ràtils i Roig. Diversitat de vegetació amb espècies protegides.

Paisatges

Agressions: Proliferació exagerada de rètols publicitaris a la carretera d'Onda, Urbanització incontrolada a la partida Madrigal i sobre el riu Millars. L'autopista. L'eix Betxí-Borriol. Ocupació de barrancs per a nous conreus. Mur de contenció al marge del riu Sec. Antena de telefonia mòbil al camí les Voltes, prop de l'autopista. Línia elèctrica d'alta tensió sobre el Termet i el Sant del riu Sec.

Valuosos: Camí Artana, prop del terme amb Betxí: Gran panoràmica de la Serra d'Espadà i la Muntanyeta. Camí Borriana-Artana, al Pla Redó. Camí Vora riu Madrigal, bona panoràmica de Penyagolosa, la Serra de Borriol i el Millars. Darrer Sedeny al barranc de Piloto: perspectives de l'Horta tradicional i la Plana fins la Mediterrània.

Elements: Pous i sènies. Alqueries (Sant Josep, els Frares, les Monges, de Bou). Molins (Llop, Paquero, l'Ermite, Bisbal, Terradet, Bou, de la Vila, Roqueta). Xarxa de sèquies i l'aigua (Sèquia Major, Sèquies del Diable, "els Marxos", presa riu Sec, Pont de la Bruixa, Aqüeducte dels Arquets, l'Ajub). Arquitectures primitives (Corral de Galindo). Ribassos. Arbres singulars: figuera, carrasca (riu Sec i Sedeny Madrigal), xop, garrofera (barranc Roig), pitera, pi, xiprer, llorer, olivera, ametller, magraner, lledoner, palmera, anouer, nyesper. Límits del terme (mollons), Creus de Terme.